

Tema: Lygios teisės visiems? Žmogaus teisės

3 dalis. Kieno teisės? Imamės veiksmų

Šioje dalyje aptariami istoriniai žmogaus teisių ir mažumų teisių aspektai ir svarbiausi principai, kuriais šios teisės grindžiamos.

Ko bus išmokta?

Mokiniai galės:

- aptarti, kas bendro tarp totalitarinių režimų ir teisių nepaisymo,
- geriau dėstyti savo požiūrį ir nuomonę šiuo klausimu naudodamiesi kūrybinėmis priemonėmis,
- aiškiai suvokti žmogaus teisių svarbą.

Siūlomos mokomosios priemonės

Mokomoji priemonė Nr. 9:	žinomų kovotojų už žmogaus teises citatos.
Mokomoji priemonė Nr. 10:	totalitarinių režimų sąlygomis gyvenusių žmonių citatos.
Mokomoji priemonė Nr. 11:	A. Maslow poreikių piramidė.
Mokomoji priemonė Nr. 12:	citata.
Mokomoji priemonė Nr. 13:	straipsnis.
Mokomoji priemonė Nr. 14:	Sacharovo.
Mokomoji priemonė Nr. 15:	dainos ir vaizdinė medžiaga teisių tema.

1 klasės užsiėmimas „Įkvepianti kovotojų už žmogaus teises veikla“

Paklauskite mokinių, ar savo kasdieniame gyvenime jie jaučiasi saugūs. Paraginkite juos pareikšti savo nuomonę ir pagrįsti atsakymus. Po to paprašykite jų pamąstyti apie savo šalies istoriją ir pateikti teisių pažeidimo pavyzdžių. Atsakydami į klausimą jie galėtų kalbėti apie svarbų istorijos momentą, pavyzdžiui, apie karą, diktatūrą ir panašiai. Paašškinkite tiesioginio ir netiesioginio teisių pažeidimo skirtumą. Šiuo tikslu paprašykite jų pagalvoti apie kasdienes posakius ar žodžius, kuriuos naudoja jie patys ar aplinkiniai ir kurie galėtų būti įžeidūs kitiems žmonėms bei kitoms socialinėms grupėms. Ar, jų manymu, tokie posakiai nedaro žalos? Gal jie galėtų pateikti argumentų, kodėl tokie žodžiai gali būti skaudūs ir įžeidūs? Taip pat paprašykite jų pagalvoti apie asmenį, kovojusį už žmogaus teises. Šiam užsiėmimui panaudokite mokomąją priemonę Nr. 9.

2 klasės užsiėmimas „Totalitariniai režimai: ką gautume mainais į atimtas teises?“

Išdalykite mokiniams mokomąją priemonę Nr. 10 ir paašškinkite, jog čia savo asmeninę nuomonę dėsto žmonės, kurie gyveno totalitarinio režimo sąlygomis ir grynai dėl asmeninių priešasčių neprieštaravo žmogaus teisių pažeidimams arba jiems tai nebuvo svarbu. Jie taip pat turi perskaityti trumpą ištrauką iš žinomos knygos „Gyvulių ūkis“, kurioje aprašomas gyvenimas totalitarinėje

EUROPOS ISTORIJOS NAMAI

sistemoje. Ar jūsų mokiniai gali rasti čia ir mokomojoje priemonėje Nr. 9 pateiktų nuomonių bendrumų? Paklauskite, ar, jų nuomone, visi žmonės jautėsi taip, kaip šie asmenys.

Pakalbėkite apie žmonių poreikius ir norus (bei jų prasmę), kaip apie teisių atsiradimo pagrindą. Poreikiai ir norai labai svarbūs mūsų kasdieniame gyvenime, tačiau ar kartu su visais poreikiais ir norais atsiranda ir teisės? Ar viena iš šių sąvokų nėra svarbesnė už kitą? Kad padėtumėte mokiniams išnagrinėti poreikių, norų ir su jais susijusių teisių santykį, išdalykite mokomąją priemonę Nr. 11. 1943 m. psichologas Abrahamas Maslow pristatė žmogaus poreikių piramidę, kurios pagrindas – fiziologiniai poreikiai, kitaip tariant, fiziniai žmogaus išlikimo reikalavimai. Nepatenkinus tokių reikalavimų, žmogaus kūnas negali tinkamai funkcionuoti. Fiziologiniai poreikiai laikomi svarbiausiais, todėl juos reikia patenkinti pirmiausia. Po jų rikiuojasi saugumo poreikiai, kurie apima asmeninį, finansinį ir su sveikata susijusį saugumą. Grįžę prie JT Teisių deklaracijos pamatytume, kad joje šie poreikiai įtvirtinti kaip pagrindinės žmogaus teisės. Paprašykite mokinių rasti likusių JT deklaracijoje nurodytų teisių ir A. Maslow piramidės sąsajas.

Po to aptarkite, kaip ši piramidė gali padėti mums suprasti, kodėl kartais žmonės, netekę kai kurių savo teisių, pavyzdžiui, žodžio, judėjimo ir panašiai, tam neprieštaruoja, jei patenkinamos jų pagrindinės teisės. Kodėl tuomet autoritarinis režimas neatima iš mūsų dar daugiau teisių? Kartais autoritarinis režimas gali ginti didelę gyventojų dalį, bet nepaisyti tam tikrų socialinių ar mažumų grupių teisių.

3 klasės užsiėmimas „Savo žmoniškumo gynimas“

Išdalykite mokiniams mokomąją priemonę Nr. 12, kurioje pateikta garsi buvusio nacistų koncentracijos stovyklos kalinio Martino Niemöllerio citata. Kaip mokiniai reagavo į citatą? Žmogiškoji prigimtis yra bendra mums visiems ir mus vienija. Pagrindinės žmogaus teisės yra tiesiogiai susijusios su šia sąvoka. Tokių teisių apsauga yra visuotinė, taikoma visiems, neatsižvelgiant į etninę, religinę, socialinę ar kitą žmogaus kilmę.

Jei norite tęsti šią diskusiją, išdalykite mokiniams mokomąją priemonę Nr. 13. Joje pateikiamas 2012 m. kriminologijos profesoriaus parašytas straipsnis, kuriame jis teigia, kad, jei apibūdinant dideles žmonių grupes vartojami su gyvuliais susiję vaizdiniai, kitų žmonių akyse tokiai grupei priklausantys žmonės nužmogėja. Tokio nužmoginimo pasekmės buvo tragiškos visada – ir praeityje, ir šiandien. Gal jūsų mokiniai galėtų prisiminti tokių įvykių pavyzdžių?

1 grupės užsiėmimas „Europos Parlamentas ir kova už žmogaus teises“

Paklauskite mokinių, kas gali užtikrinti pagarbą žmogaus teisėms. Duokite jiems šiek tiek laiko savo atsakymams pateikti ir pagrįsti, o tada papasakokite, kad kartais šioje srityje veiksmingesnė keletą veikėjų vienijančių organizacijų veikla. Papasakokite savo mokiniams, kad pagarba žmogaus teisėms – viena pagrindinių Europos Sąjungos vertybių. 1988 m. Europos Parlamentas įsteigė Sacharovo premiją už minties laisvę. Paklauskite, ar mokiniai žino, kodėl ši premija vadinama būtent taip. Gavę mokomosios priemonės Nr. 14 medžiagą, jie ras trumpą premijos pavadinimo kilmės paaiškinimą. Remiantis tuo paprašykite jų pamąstyti apie istorinį ir simbolinį šios iniciatyvos kontekstą bei jį aptarti.

Po trumpos diskusijos suskirstykite mokinius grupėmis ir paprašykite jų išnagrinėti mokomosios priemonės Nr. 14 medžiagą bei atsakyti į ten pateiktus klausimus. Priminkite jiems apie Sacharovo premijos kilmę ir kovą už žmogaus teises vykstant Šaltajam karui. Paprašykite jų palyginti padėtį tada

EUROPOS ISTORIJOS NAMAI

ir dabar atsižvelgiant į išrinktus premijos laureatus bei paaiškinti, kuo ji skiriasi. Premija skiriama asmenims, ypatingai prisidėjusiems prie kovos už žmogaus teises visame pasaulyje. Su pastarųjų metų Sacharovo premijos laureatais mokinius galite supažindinti naudodamiesi interneto svetaine

<http://www.europarl.europa.eu/sakharovprize/en/laureates.html>.

Paprašykite mokinių pamąstyti, kam Europos Sąjungai reikalinga stebėti žmogaus teisių pažeidimus, kurie padaromi už jos ribų. Paaiškinkite, kad pasikeisti savo nuomonėmis, pasvarstymais ir išvadomis su bendraklasiais jų bus paprašyta per grupių diskusiją.

Jei turite laiko, paprašykite mokinių pamąstyti apie prioritetus, kuriuos jie nustatytų, jei būtų Sacharovo premijos komiteto nariai. Kas, jeigu jiems tektų pasirinkti vieną iš dviejų – ypač sunkų žmogaus teisių pažeidimą, padarytą už ES ribų, arba ne tokį sunkų pažeidimą ES viduje? Kuriuo iš šių atvejų už žmogaus teises kovojusį asmenį jie nominuotų premijai ir kodėl?

2 grupės užsiėmimas „Atsakingi teisių tyrinėtojai imasi veiksmų“

Suskirstykite klasę į 5–6 panašaus dydžio grupes ir kiekvienai grupei paskirkite po vieną teisę arba po vieną mažumų grupės teisę. Jei norite, galite leisti jiems patiems pasirinkti tikrą arba išgalvotą mažumų grupės teisę. Paaiškinkite mokiniams, kad jie yra žmogaus teisių grupėms dirbantys rinkodaros ekspertai ir kad neseniai jiems buvo pavesta surengti konkrečių teisių (ar konkrečios teisių kategorijos) rinkodaros kampaniją. Kiekviena grupė turi parengti visą kampaniją, įskaitant tekstus, reklaminę medžiagą, veiksmų planą ir socialinės žiniasklaidos dalyvavimą. Pasirinkdami kampanijos pavadinimą, jie gali naudoti pirmiau pasiūlytą išgalvotą pavadinimą („Atsakingi teisių tyrinėtojai imasi veiksmų“) arba sukurti savo. Jie taip pat gali susikurti vaizdinę tapatybę – plakatus ir reklamjuostes – arba net sukurti dainą. Mokomosios priemonės Nr. 14 vaizdinė medžiaga gali būti naudojami kaip įkvėpimo šaltinis. Kiekviena grupė turi savo kampaniją pristatyti bendraamžiams, tarsi jie ją pristatytų galimiems rėmėjams, ir pabandyti juos įtikinti prie jų prisijungti. Paaiškinkite jiems, kad jie turėtų būti objektyvūs ir vengti reikšti savo asmeninę nuomonę.